

А. Трохимчук, доктор фізико-математичних наук, провідний науковий співробітник Інституту фізики конденсованих систем НАН України:

«Потреба реформувати ту чи іншу галузь виникає як результат аналізу її стану. Чи було проведено такий аналіз стану наукової сфери в Україні? Ні. Було кілька публікацій на цю тему, які здебільшого зводилися до дискусії про рейтинги, кількість опублікованих статей та їх цитування в різних наукометричних базах даних. Це, звичайно, важливо. Але не менш важливими проблемами є, наприклад, падіння престижу наукової діяльності в країні, що проявляється у зменшенні кількості охочих займатися наукою серед молоді, та впливу як студентів і молодих науковців, так і вже досвідчених наукових працівників в інші країни. Якщо ці проблеми не будуть розв'язані – то для кого і для чого пишеться цей закон (<http://gazeta.dt.ua/science/za-chinovnickim-scenariyem-.html>)?»

Однією з ключових причин проблеми brain drain в Україні є низька заробітна плата наукових працівників. Українські чиновники все звалюють на недофінансування відповідної сфери. Я ж хотів би наголосити на іншій причині – на відсутності в Україні механізмів поліпшення фінансового становища за рахунок підвищення ефективності наукової діяльності. Ринковий принцип “хто краще працює, той отримує більшу зарплату” в Україні в науковій сфері не діє. Ця причина особливо загострюється в умовах недостатнього фінансування, коли всі – і кращі і гірші – отримують низькі зарплати. В такій ситуації, природно, всі найкращі прагнуть виїхати з України.

Все могло би змінитися на краще, якби була надія на збільшення найближчим часом загального фінансування наукової сфери. Проте, очевидно, цього не станеться. Це видно й із законопроекту. Згідно з його прикінцевими положеннями, частина ст. 45, де йдеться про те, що “Держава забезпечує бюджетне фінансування наукової та науково-технічної діяльності у розмірі не менше 1,7 % валового внутрішнього продукту України”, набирає чинності тільки з 1 січня 2020 р.

Можливо, скажу надто жорстко, але така бездіяльність чиновників від науки стосовно означеної проблематики асоціюється для мене особисто зі свого роду геноцидом щодо найбільш успішної частини українських дослідників. За всієї терпимості до людей, які з волі обставин причетні до реформ у науковій сфері, попри всі намагання пояснити їхні “реформаторські” дії, схоже, що вони просто не розуміють суті проблеми і ціни питання.

Все це дуже турбує українських дослідників і всіх небайдужих до долі науки й майбутнього України. Головне, що є не дуже багато механізмів впливу на ситуацію, що склалася. Великі сподівання покладалися на обговорення процесу реформування наукової сфери з використанням “майданчика” Комітету ВР з питань освіти і науки. Проте, замість продуктивної співпраці громадськості й чиновників МОН, співпраці, яка могла б завершитися спільним законопроектом, у якому було б враховано інтереси всіх сторін, представники МОН використали цю унікальну можливість як аргумент для просування саме міністерського законопроекту, наголошуючи всюди, де тільки можна, що він пройшов громадське обговорення. Такий висновок можна зробити, проаналізувавши перебіг проведеного у “плановому” порядку першого “громадського” обговорення проекту закону України “Про внесення змін до Закону України “Про наукову та науково-технічну діяльність” 30 квітня цього року, а також наступного за ним засідання робочої групи при Комітеті з питань освіти і науки ВР України 6 травня. За таким самим сценарієм організовувалися й усі подальші “дискусії”.

Тому перед науковою спільнотою сьогодні, як ніколи раніше, постає питання об’єднання зусиль. Не виключаю, що якщо події і далі розвиватимуться у подібному стилі, то може дійти і до організації чогось на кшталт “наукового Майдану”. Представники наукового середовища, серед яких академіки НАН України, доктори, кандидати наук, аспіранти й здобувачі, керівники науково-дослідних та науково-освітніх установ і підрозділів, професіонали-практики, підготували звернення до влади з вимогою зупинити імітацію реформи наукової сфери, включити науку до переліку пріоритетів Національної ради реформ, розробити концепцію реформування науки і провести її обговорення у професійному середовищі представників науки, освіти, промисловості та бізнесу» *(Трохимчук А. За чиновницьким сценарієм // Дзеркало тижня. Україна (<http://goo.gl/7X6TbB>). – 2015. – 5.06).*